

343.541(497.16)

KRIVIČNO DJELO SILOVANJA U KRIVIČNOM ZAKONODAVSTVU CRNE GORE**Doc. dr Aleksandar R. Ivanović*****Doc. dr Aleksandar B. Ivanović***

Apstrakt:

U radu je obrađeno krivično djelo silovanja sa krivično-pravnog i kriminalističko aspekta. U prvom dijelu rada autori razmatraju i analiziraju krivično djelo silovanja u skladu sa pravnom regulativnom krivičnog zakonodavstva Republike Crne Gore. U drugom dijelu rada autori ukazuju na osnovne oblike modusa operandi učinilaca ovog krivičnog djela. Završni dio rada autori posvijećuju metodici otkrivanja i dokazivanja krivičnog djela silovanja.

Ključne riječi: silovanje, prinuda, obljuba, otkrivanje, dokazivanje.

Uvod

Krivično djelo silovanja spada u grupu krivičnih djela protiv polnih sloboda, odnosno krivičnih djela kod kojih je zaštitni objekt polna sloboda. U pitanju su krivična djela koja su u Krivičnom zakoniku propisana u glavi osamnaest, a uperena su protiv poslije slobode, odnosno slobode odlučivanja u sferi polnog života. U širem smislu, ovim krivičnim djelima se povređuje i dostojanstvo ličnosti, a kod pojedinih djela i polni moral (kao što su djela vezana za pornografske sadržaje).¹ Pasivni subjekt kod ove grupe krivičnih djela su lica oba pola, sa izuzetkom onih krivičnih djela kod kojih se trudnoća pojavljuje kao kvalifikatorna okolnost. Dakle, žrtve ovih krivičnih djela mogu biti osobe ženskog i muškog pola, heteroseksualne, homoseksualne ili biseksualne opredeljenosti, kao i djeca. Takođe, aktivni subjekt kod ove grupe krivičnih djela mogu biti lica oba pola, tj. zakonodavac ne pravi razliku između muških i ženskih lica u pogledu učinioca ovog krivičnog djela. Shodno tome, a pod uticajem savremenih tendencija začetih u zakonodavstvima savremenih evropskih država, naš aktuelni Krivični zakonik je u vezi krivičnog djela silovanja predvideo niz novina u odnosu na predhodna zakonska rešenja.

* Docent Depratmana za pravne nauke Univerziteta u Novom Pazaru.

* Docent Depratmana za pravne nauke Univerziteta u Novom Pazaru.

¹ D. Simonović, *Krivična dela u srpskoj legislativi*, Službeni glasnik, Beograd, 2010, str. 296.

Biće krivičnog djela silovanja u Krivičnom Zakoniku Crne Gore

Prema odredbi ranije važećih krivičnopravnih propisa, osnovni oblik ovog krivičnog djela je bio drugačije formulisan. Najprije je silovanje bilo definisano kao prinuda na obljudu ženskog lica sa kojim se ne živi u bračnoj zajednici, da bi se zatim, izmenom krivičnog zakonodavstva pojam osnovnog oblika krivičnog djela proširio i na silovanje žene sa kojom učinilac živi u bračnoj zajednici, dok je aktuelnim zakonskim propisima osnovni oblik ovog djela dodatno proširen i na silovanje lica muškog pola. Tako se pod krivičnim djelom silovanja podrazumeva prinuđivanje drugog lica na obljudu ili sa njom izjednačen čin upotrebom sile ili prijetnje da će se neposredno napasti na život ili tijelo pasivnog subjekta ili njemu bliskog lica (član 204 stav 1 KZ-a).²

Inače, krivično djelo silovanje ima: osnovni oblik, lakši oblik i dva teža oblika od kojih je jedan vrlo težak. Kao što je to već istaknuto, objekt zaštite krivičnog djela silovanja je polna sloboda.

Radnja krivičnog djela silovanja sastoji se iz dva akta i to: iz prinude na obljudu ili prinude na čin koji je izjednačen sa njom i iz same obljudbe, odnosno čina koji je sa njom izjednačen. Dakle, silovanje je dvoaktno nepravo složeno krivično djelo.³ Za razliku od ranijeg zakonskog odrijeđenja osnovnog oblika krivičnog djela silovanja, prema kome se radnja djela sastojala iz prinude na obljudu i same obljudbe, iz formulacije ovog krivičnog djela, koju je dao sadašnji zakonodavac, proizilazi da je došlo do proširenja radnje izvršenja krivičnog djela silovanja, s obzirom da je pored prinude na obljudu predviđena i prinuda na čin koji ne predstavlja obljudu ali je izjednačen sa njom.

Prinuda se ogleda u primjeni sile ili prijetnje da će se neposredno napasti na život ili tijelo lica koje se prinuđuje ili njemu bliskog lica. Pod silom se podrazumeva upotreba fizičke, mehaničke ili druge snage ali i primjena hipnoze i drugih omamljujućih sredstava, u cilju da se neko lice protiv svoje volje dovede u nesvjesno stanje ili da se onesposobi za otpor (član 142 stav 12 KZ).⁴ Pod prijetnjom se podrazumeva izjava kojom se predočava, najavljuje, odnosno stavlja u izgled da će se pasivnom subjektu nanijeti neko zlo, ukoliko ne postupi onako kako od njega zahtijeva autor prijetnje. Za samo postojanje krivičnog djela potrebno je da je obljudba, odnosno čin sličan obljudbi ostvaren protivno volji žrtve, tj. bez njenog pristanka. S tim u vezi, prinuda ili prijetnja ima za cilj savladavanje otpora koji pruža žrtva silovanja, a koji mora biti ozbiljan, stvaran i trajan, naravno

² Krivični zakonik Republike Crne Gore, "Službeni list RCG", br. 70/2003, 13/2004, 47/2006 i "Službenom listu CG", br. 40/2008, 25/2010, 32/2011, 40/2013 i 56/2013.

³ M. Jović, *Krivično pravo – posebni deo – skripta I*, Univerzitet u Novom Pazaru, Novi Pazar, 2011, str. 107.

⁴ Sila može biti: materijalna i psihička, neposredna i posredna i apsolutna i kompulzivna. Više o tome M. Jović, *Krivično pravo – opšti deo*, Univerzitet u Novom Pazaru, Novi Pazar, 2011, str. 225-226.

ako je žrtva uopšte u mogućnosti da pruža bilo kakav otpor. Otpor žrtve krivičnog djela može se manifestovati u sljedećim oblicima:

- pasivan otpor, postoji kada se žrtva silovanja brani bez direktne aktivnosti prema učiniocu, ali zauzimajući određene položaje tijela, posebno rukama i nogama, iskazuje nepristajanje da se nad njom izvrši obljuba;
- verbalni otpor, se manifestuje vikom, galamom, krikovima, jaukanjem, pozivima u pomoć, pozivanjem učinioca da prestane sa radnjom koju je naumio da izvrši i sl.;
- fizički otpor manifestuje su u pružanju odbrane u vidu fizičke sile, na taj način što žrtva udara, grebe, grize, ujeda učinioca i sl.;
- pružanje otpora upotrebom raznog oružja ili oružja, npr. prskanje spreja u oči učinioca, ubadanje učinioca nožem i sl., kako bi se odvratilo od radnje koju je naumio;
- kombinovani otpor, koji se ogleda u pružanju otpora u vidu kombinovanja dva ili više prethodno navedenih oblika, npr. verbalni i fizički otpor ili verbalni otpor i upotreba oruđa ili oružja itd.

Obljuba podrazumeva prirodni polni odnos sa licem suprotnog pola, odnosno polni (seksualni) akt između muškarca i žene gdje dolazi do prodiranja muškog polnog organa u ženski polni organ (*emmissio in vaginam*). Što se tiče čina koji je sa obljubom izjednačen u literaturi se može naići na dva različita shvatanja, tj. na uže (restriktivno) i šire (ekstenzivno) shvatanje. Ovakvo stanje po pitanju određivanja radnji koje se po svom značaju mogu izjednačiti sa obljubom javlja se kao posljedica nepreciznosti zakonodavca u regulisanju ove problematike. Stoga ćemo, prije nego što se upustimo u analiziranje kriminalističke procedure povodom krivičnog djela silovanja najprije ukazati na to šta se podrazumeva pod pojmom „sa obljubom izjednačen čin“. Takođe, treba imati na umu da je veoma bitno da se odredi koje se to radnje mogu smatrati činom izjednačenim sa obljubom, kako bi se one razlikovale od onih polnih radnji koje, ukoliko su preduzete sa prinudom, predstavljaju radnju krivičnog djela nedozvoljene polne radnje iz člana 208. KZ-a, a ne krivičnog djela silovanja. Prema užem shvatanju pod ovim pojmom se shvata svako prodiranje (penetracija) muškog polnog organa u analni otvor (*immissio in anus*) ili u oralni otvor (*immissio in os*) žrtve bez obzira na pol, a koje je usmereno na zadovoljavanje polnog (seksualnog) nagona. Dakle, analni i oralni koitus su radnje, odnosno vrste polnog akta koji se po težini, posmatrano sa aspekta žrtve, mogu izjednačiti sa obljubom.⁵ Sa šireg aspekta pored pomenute dvije radnje, obuhvata još i uvlačenje predmeta ili drugih delova tela (npr. ruke) u polni organ žrtve (npr. uvlačenje flaše, motke, raznih seksualnih pomagala (npr. veštački penis) u vaginu žrtve ženskog pola ili analni otvor žrtve bez obzira na pol). Mišljenja smo da je šire shvatanje pravilnije, a da je uže shvatanje neprihvatljivo iz razloga što bi u slučaju

⁵ M. Jović, *Krivično pravo – posebni deo – skripta I*, Univerzitet u Novom Pazaru, Novi Pazar, 2011, str. 108.

restriktivnijeg shvatanja bilo praktično nemoguće da aktivni subjekt krivičnog djela silovanja bude osoba ženskog pola. Naime, s obzirom da je zakonodavac propisao da učinilac ovog djela može biti osoba kako muškog tako i ženskog pola, onda je logičnije da se pod činom koji je sa obljubom izjednačen smatra oralni ili analni polni odnos sa licem suprotnog ili istog pola, kao i uvlačenje predmeta ili drugih delova tela u polni organ žrtve.⁶

Dakle, kod osnovnog oblika krivičnog djela silovanja pasivni subjekt može biti svako punoletno lice bez obzira na pol, status ili bilo koje druge okolnosti koje se na njega odnose. Izvršilac krivičnog djela silovanja, takođe može biti svako lice bez obzira na pol. Kao što je to već istaknuto, Krivični zakonik propisuje jedan osnovni, jedan lakši i dva teža oblika krivičnog djela silovanja.

Lakši oblik krivičnog djela silovanja (član 204 stav 2 KZ-a) postoji onda kada je silovanje učinjeno prijetnjom da će se za žrtvu ili za lice blisko njoj otkriti nešto što bi škodilo njegovoj časti ili ugledu ili prijetnjom nekim drugim teškim zlom (ucenjivanje žrtve).

Što se tiče prvog kvalifikovanog, odnosno težeg oblika krivičnog djela silovanja (član 204 stav 3 KZ-a) zakonodavac predviđa njegovo postojanje ako je ostvarena bar jedna od pet alternativno datih kvalifikatornih okolnosti:

- 1) ako je izvršenjem osnovnog ili lakšeg oblika krivičnog djela silovanja nastupila teška tjelesna povreda pasivnog subjekta;
- 2) ako je djelo izvršeno od strane više lica (tzv. grupno silovanje);
- 3) ako je djelo izvršeno na naročito svirep ili naročito ponižavajući način;
- 4) ako je djelo izvršeno prema maloljetniku;
- 5) ako je djelo imalo za posljedicu trudnoću.

Drugi teži oblik ovog krivičnog djela (najteži), postoji onda ako je izvršenjem osnovnog ili lakšeg oblika krivičnog djela silovanja nastupila smrt pasivnog subjekta ili ako je djelo (silovanje) izvršeno prema djetetu (član 204 stav 4 KZ-a).

Umišljaj je jedini stepen vinosti kod svih oblika ovog krivičnog djela. Teža posljedica u vidu smrti ili teške tjelesne povrede treba da nastane usled nehata na strani učinioca, jer bi u suprotnom postojao sticaj krivičnog djela. Teža posljedica u vidu trudnoće silovane žene može da nastupi usled umišljaja ili usled nehata učinioca.⁷

Modus operandi silovatelja

Uzevši u obzir na psihološke motive kojima se silovatelj rukovodi, možemo razlikovati sljedeće tipove silovanja:

- sadistička silovanja kod kojih se seksualna i agresivna energija sjedinjava u nasilnu aktivnost (Ovdje se silovanje javlja kao pokušaj postizanja

⁶ A. B. Ivanović, A. R. Ivanović, *Kriminalističke procedure*, Policijska akademija, Danilovgrad, 2013, str. 231.

⁷ D. Simonović, *Ibid*, str. 298.

- zadovoljstva iz tjelesnog mučenja i okrutnog ozljeđivanja, a ne iz seksualnog čina);
- silovanja iz bijesa (Ovdje se seksualni napadi odlikuju visokim stepenom brutalnosti, a pojavljuju se kao sredstvo manifestovanja mržnje i bijesa, putem kojih se izražava projekcija vlastitih frustracija neuspjeha u životu);
 - silovanje iz dominacije (Ovdje se kao osnovni motiv javlja demonstracija moći i superiornosti nad žrtvom, a kao motiv je prisutna i kompenzatorska ekspresija moći, snage, kontrole, posesivnosti i muškosti);
 - zavođenje koje prerasta u silovanje (Ovdje silovanje izrasta iz prihvatljive, odnosno dobrovoljne seksualne situacije u kojoj žrtva u jednom trenutku odlučuje da zaustavi intimnost prije snošaja⁸).

U cilju savladavanja postojećeg ili očekivanog otpora žrtve silovanja učinilac ovog djela primenjuje, uglavnom fizičku silu. S tim u vezi, radnje koje imaju za cilj savladavanja otpora žrtve su šamaranje, čupanje kose, stezanje vrata šakom ili šakama, udarci pesnicom i predmetima u predio glave sa ciljem onesveščavanja žrtve, pritiskanjem grudnog koša i trbuha kolenima, nasilno razdvajanje butina, praćeno cepanjem odeće, pri čemu na tijelu žrtve ostaju tragovi u obliku mnogobrojnih i različitih povreda. Namerno onesveščivanje ili onesposobljavanje žrtve u cilju izvođenja silovanja može se pored zadavanja udaraca i pričinjavanaj bola, može se učiniti udarcima i primenom narkotičkih i opojnih sredstvima, kao uz pomoć alkohola, etra, hloroforma, opijuma, morfina i sl. Što se tiče prijetnje koje učinilac iznosi ona ne mora biti isključivo verbalna već može biti izvršena pokazivanjem različitog oruđa ili oružja, pa čak i gestovima.

Što se tiče načina izvršenja krivičnog djela silovanja, sa aspekta kriminalističke procedure, on se pored samog načina izvršenja obljuje, odnosno čina izjednačenog sa njom, mora posmatrati i sa aspekta ponašanja učinioca prije, za vrijeme i nakon izvršenja krivičnog djela silovanja, kao i sa aspekta odnosa između silovatelja i žrtve, koja je odrijeđenim situacijama u manjem ili većem obimu doprinjela sopstvenoj viktimizaciji.

Sa aspekta ponašanja učinioca prije izvršenja krivičnog djela imamo dvije situacije, prvu u kojoj je učinilac djeluje planski, tj. prethodno je isplanirao izvršenje silovanja i shodno tome preduzeo odrijeđene radnje u cilju pronalaska žrtve i drugu u kojoj učinilac djeluje prigodno, tj. nije prethodno isplanirao izvršenje krivičnog djela već se ono javlja kao posljedica pojačanog polnog nagona usled odrijeđenih okolnosti. Planski vid delovanja, karakterističan je za serijske silovatelje, koji najprije pronalaze osobu sa odrijeđenim tjelesnim karakteristikama, zatim je prate, posmatraju, kako bi odredili koji je najpogodniji trenutak za napad, odnosno za

⁸ Snošaj, odnosno polni odnos je polno povezivanje dvoje ljudi putem polnih organa. Normalnim polnim odnosom najčešće se smatra tjelesni kontakt između žene i muškarca, putem penetracije, odnosno prodiranjem muškog polnog organa u ženski polni organ. Pod ovim izrazom takođe se podrazumevaju i druga seksualna penetrativna djela (poput analnog seksa, oralnog seksa, i sl.) kako između lica heteroseksne, tako i između lica homoseksualne operedljenosti.

izvršenje zločina. Takođe, ima i onih silovatelja koji djeluju planski tako što unaprijed biraju žrtvu, a zatim sa njom ostvaru kontakt, tj. upoznaju se predstavljajući se lažnim imenom i prezimenom, pozivaju ih na piće ili ulaze u njihov stan u pod izgovorm da vrše promociju nekog proizvoda, a zatim koriste nepažnju žrtve i onesvešćuju ih uz pomoć narkotičkih i opojnih sredstvima, poput, hloroforma, opijuma, morfina a zatim se seksualno izivljavaju nad njima. Zatim, postoje silovatelji koji planski djeluju na taj način što biraju mjesto napada, npr. mračne i neosvetljene ulice, neosvetljene ulaze u zgrade i sl., a zatim na tim mestima čekaju da naiđe neka osoba koju zatim napadaju, odnosno primoravaju na obljubu ili čin izjednačen sa njom. Pored planskog načina delovanja, u praksi se dešavaju slučajevi silovanja u kojima je učinilac delovao neplanski, odnosno prigodno. Npr. silovatelj upoznaje neku osobu na žurci, sa kojom uz piće ostvaruje konverzaciju. Nakon završetka žurke ta osoba ga zamoli da je odveze do kuće. Na putu do kuće, njihov odnos postaje prisniji, tj. dolazi do razmene poljubaca i nežnih dodira, što kod učinilaca budi polni nagon, međutim druga osoba u jednom trenutku odbija da nastavi sa razmenjivanjem nežnosti i zatraži od njega da zaustavi vozilo, što kod njega izaziva bijes i još jači polni nagon, usled čega skreće vozilom u obližnju šumu, gdje fizičkom silom savladava optor druge osobe i primorava je na oralni polni odnos.

Sa aspekta ponašanja učinioca za vrijeme izvršenja krivičnog djela silovanja imamo takođe dvije situacije. Situaciju u kojoj učinilac primenjuje silu koja može biti apsolutna illi kompulzivna, kako bi žrtvu promorao na obljubu ili na čin izjednačen sa njom i situaciju u kojoj učinilac prijetnjom primorava žrtvu na obljubu, odnosno na čin izjednačen sa njom. Intenzitet sile koju će učinilac primijeniti prema žrtvi, tj. da li će tući žrtvu, zavrnuti ili pocepati odjeću žrtve, ili će pomoću narkotičkih i opojnih sredstva onesvijestiti žrtvu, a zatim je vezati i obljubiti, ili iskoristiti slabost žrtve (npr. bolesna ili stara lica, mentalno zaostale osobe i sl.) i izvršiti obljubu ili čin izjednačen sa njom, ili će prijetnjom primorati žrtvu da se ona sama oslobodi odjeće i protivno svojoj volji upusti u seksualni odnos sa njim zavisi od konkretnih okolnosti slučaja. U svakom slučaju, od intenziteta i oblika fizičke sile koju učinilac primenjuje prema žrtvi silovanja, odnosno od ozbiljnosti prijetnje, kao i od intenziteta i oblika otpora koji žrtva pruža, odnosno straha koji oseća usled prijetnje zavisi i mogućnost nastajanja odrijeđenih materijalnih tragova krivičnog djela silovanja.

Takođe, sa aspekta ponašanja učinioca za vrijeme izvršenja krivičnog djela silovanja, a u cilju efikasnog pokretanja i okončanja kriminalističke procedure konkretnog kriminalnog događaja, od značaja je i to da li je žrtva bila u stanju da vidi lice učinioca ili ne, kao i da li je učinilac žrtvi poznat ili ne. Naime, kako bi smanjili mogućnost da budu identifikovani od strane žrtve, učinioci krivičnog djela silovanja se maskiraju, stavljaju tzv. kape fantomke, napadaju žrtve u tami i sl. Što se tiče poznanstva između učinioca i žrtve u praksi su moguće sljedeće situacije:

- žrtva je učinilac potpuno nepoznat, tj. nije postojao raniji kontakt i poznanstvo prije izvršenja krivičnog djela;

- žrtva i učinilac se površno poznaju, tj. žrtva ima neka ranija saznanja o imenu, nadimku, radnom mjestu ili adresi stanovanja izvršioca, ali bez postojanja nekog posebnog odnosa između njih;
- žrtva i učinilac se od ranije dobro poznaju, tj. između njih postoji kontakt, odnosno poznanstvo (poslovno, drugarsko, rođačko) ali nije bilo ranijeg seksualnog odnosa između njih;
- žrtva i učinilac su od ranije imali dobrovoljne seksualne odnose (bili su u vezi, vanbračnoj zajednici, braku i sl.).⁹

Ponašanje učinioca nakon izvršenja krivičnog djela silovanja umnogome zavisi od međusobnog odnosa između učinioca i žrtve, kako prije prije silovanja, tako i za vrijeme silovanja. Shodno tome, praksa poznaje više različitih situacija ponašanja učinioca nakon izvršenja krivičnog djela silovanja. Najprije, imamo situaciju brzog napuštanja lica mjesta (uglavnom kada učinilac žrtvu prethodno nije poznao), uz udaranje i onesposobljavanje žrtve kako ne bi mogla odmah da prijavi slučaj silovanja¹⁰, a u najgorem slučaju i ubistva žrtve, kako bi se u potpunosti isključila mogućnost eventualnog prepoznavanja učinioca od strane žrtve. Zatim, postoje situacije u kojoj učinilac nakon brzog napuštanja lica mjesta prijeti žrtvi zahtijevajući od nje da nikom ne priča o onome što joj se desilo. Takođe, veliki broj silovatelja po izvršenju krivičnog djela silovanja preduzima radnje koje imaju za cilj uništenje tragova izvršenja krivičnog djela silovanja. Ovo vrši na taj način što odnosi odeću na hemijsko čišćenje ili je uništava, pere automobil i sl. Na kraju, jako mali broj silovatelja pod dejstvom griže savesti pokušavaju da svojom pažnjom, na neki način, nadomeste žrtvi stradanje koje je pretrpela i da se „pomiri“ sa njom. Isto tako, postoje silovatelji koji se nakon izvršenja krivičnog djela interesuju za rezultate kriminalističke procedure svog zločina, te stoga, prate slučaj putem sredstava javnog informisanja, a nerijetko ponovo dolaze na mjesto izvršenja krivičnog djela silovanja.

Krivično djelo silovanja se uglavnom vrši u naseljenim mjestima i to kako u zatvorenim prostorima (stambene prostorije, podrumi, hodnici, liftovi, automobili i sl.), tako i na otvorenim prostorima gdje je frekvencija ljudi znatno manja (dvorišta, parkovi, neosvetljene ulice). Takođe, silovanja se događaju i u slabo naseljenim mestima, odnosno van naseljenih mjesta (u šumi, na livadi, njivi i sl.).¹¹ Što se tiče vremenske rasprostranjenosti ovog vida kriminalnog ispoljavanja, najučestaliji je u prolećnim i letnjim mesecima, s obzirom da je, zbog atmosferskih uslova koji vladaju u ovim mesecima, kretanje ljudi i uopšte ljudske aktivnosti ljudi najintenzivnije. S obzirom da se radi o jednom vidu nasilničkog ponašanja, večernji sati su vrijeme koje je najpogodnije za učinioce ovih delikata, jer mogu da vrebaju svoje žrtve iz mraka, takođe u noćnim uslovima frekvencija ljudi je znatno manja, a samim tim manja je i mogućnost da će neko čuti zapomaganje žrtve i sl.

⁹ B. Simonović, *Ibid*, str. 570.

¹⁰ M. Bošković, *Kriminalistika metodika*, Policijska akademija, Beograd, 2005, str. 86.

¹¹ A. Petrović, *Ibid*, str. 525.

Izvršioци silovanja čine izuzetno heterogenu grupu. Nalaze se u raznim dobnim grupama, mogu biti selektivno vezani za samo ovu vrstu zločina ili imati opšte kriminalno ponašanje u kome su seksualni zločini samo jedan dio njihove kriminalne aktivnosti. Neki izvršioци upravljani su samo prema djeci ili samo prema ženskom polu ili čak određenim karakteristikama osoba suprotnog pola, dok su drugi upravljani isključivo na istopolni objekat.¹²

U kriminalističkoj proceduri krivičnog djela silovanja mogu se pronaći tragovi krivičnog djela na žrtvi, na predmetima, na mjestu izvršenja, na sredstvu izvršenja (npr. ako je izvršilac krivičnog djela silovanja ženska osoba koja je čin koji je izjednačen sa obljubom nad žrtvom silovanja izvršila upotrebom, odnosno uvlačenjem nekog prigodnog predmeta (npr. flaše) ili nekog seksualnog pomagala poput veštačkog penisa i sl.), i na učiniocu krivičnog djela. Radi se o tragovima nasilja, polnog snošaja i kontaktnim tragovima, koji prema obliku ispoljavanja mogu biti vidljivi i nevidljivi.¹³ Tako se na primjer, u slučajevima kada je učinilac primenio fizičku silu, a žrtva pružala fizički otpor, na žrtvi, ali i na učiniocu, mogu pronaći tragovi u vidu povreda, krvnih podliva, oguljotina, ogrebotina i sl. Ovi tragovi se kod krivičnog djela silovanja mogu pronaći u predjelu butina, u blizini polnog organa, u blizini analnog otvora, na trbuhu, u predjelu vrata, na licu, u predjelu usta, na ručnim zglobovima itd.

Način saznanja za krivično djelo silovanja

Za pokušaj ili izvršenje krivičnog djela silovanja, uglavnom se saznaje na osnovu prijave lica nad kojim je silovanje pokušano ili izvršeno. Međutim, ovdje treba napomenuti da krivično djelo silovanja karakteriše visoka tamna brojka, tj. za veliki broj slučajeva silovanja se uopšte ne sazna, zato što se žrtve boje da prijave silovanje, odnosno ne žele to da urade zbog rizika od etiketiranja, stigmatizacije, prezira, osuđivanja od strane članova porodice, prijatelja, poznanika, kolega sa posla i uopšte cjelokupne lokalne zajednice u kojoj žive. Kod žrtava se takođe javlja strah da im se neće vjerovati. Dakle, žrtve silovanja se boje osude od strane najbližih i društva, boje se osjećaja srama. Pretpostavlja se da oko 50% žena žrtava silovanja nikada ne saopšte nekoj drugoj osobi šta da im se to dogodilo, tj. nikada o tome tome ne pričaju sa svojim prijateljima ili članovima porodice. Takođe, rezultati nekih istraživanja govore da samo jedna od pedeset žena koje su silovane prijavi zločin policiji i organima krivičnog praovsuđa. Što se tiče muškaraca kao žrtava silovanja, pretpostavlja se da je kod njih još veći broj neprijavljenih slučajeva. Naime, nerijetko muškarci žrtve silovanja imaju osećaj krivice, verujući da su na neki način dali dozvolu silovatelju. Muškarci koji su pretrpeli silovanje doživljavaju strah na sličan način kao i žrtve ženskog pola. Najveći strah sa kojim se suočavaju muške žrtve silovanja je pomisao da im njihova okolina neće verovati, te da će ih optužiti da su čak osetili užitak u činu silovanja. Neki silovatelji nastoje kod

¹² Miloš Tasić, *Sudska medicina*, Novi Sad, 2007, str. 479.

¹³ M. Bošković, *Kriminalistika metodika*, Policijska akademija, Beograd, 2005, str. 91.

žrtve izazvati ejakulaciju, jer to za njih simbolizuje uspostavljanje kompletne seksualne kontrole nad telima žrtava. Ovaj aspekt silovanja je veoma zbunjujući i stresan za žrtvu. Opšteprihvaćeno uverenje da bi muškarci trebali da budu u stanju da se brinu o sebi i da je u neku ruku njihova krivica ako su silovani, pogađa muškarce žrtve silovanja, i utiče na to da donesu odluku da neprijave ovaj zločin.

Seksualna orijentacija žrtve takođe može uticati na odluku da li će se čin silovanja prijaviti ili ne. Tako na primjer, kod homoseksualaca, kao posljedice silovanja javljaju se poteškoće u seksualnom i emocionalnom odnosu sa drugim muškarcima i ubedenost da su silovani samo zato što su homoseksualne opredeljenosti. Kod heteroseksualaca, silovanje može imati za posledicu preispitivanje njihovog seksualnog identiteta, zbog čega oni bivaju više pogođeni seksualnim aspektom silovanja nego nasiljem koje je sprovedeno nad njima, te usled toga ne prijavljuju ovo krivično djelo.

Iako se u najvećem broju poznatih slučajeva silovanja, za postojanje ovog vida kriminalnog ispoljavanja, saznaje upravo prijavom oštećenog, odnosno žrtve krivičnog djela, pri zaprimanju ovakvih prijava treba biti jako obazriv. Naime, sa jedne strane, krivično djelo silovanja se odlikuje velikom tamnom brojkom, dok se sa druge strane, ono karakteriše i visokim stepenom lažnog prijavljivanja, tj. veliki broj podnijetih prijava za krivično djelo silovanja su lažne. Prema nekim istraživanjima oko 30-40% podnetih prijava za krivično djelo silovanja su neistinite. Dakle, u slučaju krivičnog djela silovanja sa jedne strane imamo jednu krajnost, koja se ogleda u neprijavlivanju stvarnog izvršenja krivičnog djela silovanja u velikom broju slučajeva, dok sa druge strane imamo drugu krajnost koja se opet ogleda velikom broju prijavljivanja slučajeva silovanja, koji se stvarno nijesu dogodili.¹⁴ Lažne, odnosno neistinite prijave silovanja podnose podjednako kako duševno normalne, tako i duševno poremećene muške i ženske osobe. Razlozi za podnošenje lažne prijave su različiti. Tako na primjer, pojedine duševno normalne osobe se često upuštaju u seksualne odnose sa osobama suprotnog ili istog pola, sa očekivanjem da će na taj način ostvariti izvjesnu materijalnu korist, pa ukoliko ona izostane, onda ove osobe iz osvete podnose lažnu prijavu o silovanju. Zatim, dešava se da se da ženska ili muška osoba iz osvete podnosi lažnu prijavu za silovanje protiv svog partnera koji ju je ostavio. Bilo je slučajeva gdje je ženska osoba usled seksualnih odnosa sa oženjenim muškarcem ili muškarcem sa kim joj njena porodica ne odobrava vezu, ostala trudna, pa je, kako bi prikrila istinu i izbegla sramotu lažno prijavila silovanje. Ima slučajeva, naročito kod mlađih devojaka u pubertetu, koje zbog popularnosti u društvu i eventualne medijske pažnje dobrovoljno stupaju u seksualne odnose sa muškarcima koji su popularni zato što su nastavnici, asistenti, profesori na fakultetu, sportisti, političari ili neke javne ličnosti, a zatim ih lažno prijavljuju za pokušaj silovanja. Takođe, dešava se da se takve devojke i ne upuštaju u seksualne odnose sa licima koja lažno prijavljuju za pokušaj silovanja, tj. da između njih ne dolazi čak ni do dobrovoljnog seksualnog odnosa, već samo do viđenja, u vidu konsultacija, izlaska na piće, sastanka radi

¹⁴ A. B. Ivanović, A. R. Ivanović, *op. cit.*, str. 237.

davanja intervjua, radi anketiranja i sl., nakon čega one podnose lažnu prijavu za pokušaj silovanja, koji se navodno dogodilo prilikom tog viđenja. Duševno poremećene osobe su sklone umišljanju i fantaziranju raznih situacija, pa između ostalog i čina silovanja, što za rezultat može imati lažno prijavljivanje pokušaja silovanja ili silovanja. U takvim situacijama, tj. kod duševno poremećenih osoba kao navodni učinioci tog zločina prijavljuju se staraoci, učitelji, nastavnici, medicinsko osoblje, vjerska lica, komšije, poznanici i sl.

Na osnovu svega navedenog možemo zaključiti da koliko ima razloga zbog kojih stvarna žrtva silovanja može da odluči da ne prijavi zločin koji je izvršen nad njom, isto toliko ima razloga, zbog kojih se odrijeđena lica ženskog ili muškog pola, koja mogu biti duševno zdrava ili duševno poremećena, odlučuju da lažno prijave pokušaj ili izvršenje krivičnog djela silovanja nad njima.

Zbog svega ovoga, od naročitog je značaja da se prijemu krivičnih prijava za silovanje posveti posebna pažnja i da se sa prijavama ovog vida kriminalnog ispoljavanja, a naročito sa dečijim, odnosno prijavama maloljetnih lica, lica koja se nalaze u dobu puberteta, postupa sa visokim stepenom opreznosti.

Pored saznanja putem prijave žrtve silovanja, saznanje za postojanje ovog krivičnog djela može se ostvariti i putem operativnog rada. Naime, operativnim radom ovlašćeni službenici policije mogu pažljivim opažanjem da uoče promjene u izgledu i ponašanju nekog lica, a koje se javljaju u vidu posljedica koje je pokušaj ili izvršenje krivičnog djela silovanja ostavio na njima. Te posljedice mogu se manifestovati u vidu fizičkih posljedica, odnosno povreda (ogrebotine, oguljotine ili modrice u predjelu vrata, na nadlakticama, podlakticama i sl.), ili u vidu psihičkih posljedica, odnosno poremećaja u ponašanju (napetost, nemir, osećaj slabosti, osećaj straha, stida, krivice, samozanemarivanje, gubitak samopouzdanja, nesigurnost, bespomoćnost, depresivnost, anksioznost, napadi panike, poremećaji spavanja, poremećaji u ishrani, zloupotreba alkohola i droga, destruktivno ponašanje prema drugima, prema sebi, nedostatak tolerancije i strpljenja i sl.).

Osim navedenih načina policija ponekad može da dođe do saznanja za silovanja koja se na odrijeđenoj teritoriji ponavljaju, na osnovu javnog pogovaranja.¹⁵

Prve mjere po saznanju za kriminalni događaj

Bilo da se za pokušaj ili izvršenje krivičnog djela silovanja sazna putem prijave od strane žrtve, putem operativnog rada, javnog pogovaranja ili na neki drugi način, redosled preduzimanja operativno-taktičkih i istražnih radnji i mjera je manje više isti. Na primjer, ukoliko se do saznanja za postojanje krivičnog djela došlo putem prijave silovanja od strane žrtve, ovlašćeni službenik policije koji zaprima prijavu najprije treba da obavi detaljan razgovor sa žrtvom. Pri vođenju razgovora službenik policije mora biti naročito obazriv kako bi blagovremeno

¹⁵ B. Simonović, *Ibid*, str. 574.

utvrdio postojanje činjenica koje mogu ukazati na to da je prijava lažna, odnosno neistinita. Takođe, mora da vodi računa o tome da sa žrtvom, odnosno prijaviocem krivičnog djela uspostavi prislan kontakt, kako bi se žrtva oslobodila da govori, tj. kako bi se oslobodila osećaja stida i neprijatnosti. Prije nego što se otpočne sa detaljnim ispitivanjem žrtve o činjenicama u vezi sa krivičnim djelom, najprije treba utvrditi u kakvom je fizičkom i psihičkom stanju žrtva, tj. da li joj je potrebna medicinska pomoć. Ukoliko su zbog pretrpljenog stradanja usled silovanja zdravlje i život žrtve ugroženi onda joj se najprije mora pružiti medicinska pomoć, tako što će se žrtva odvijesti u bolnicu. Kada se žrtva silovanja dopremi u bolnicu, medicinskom osoblju se u obavezu stavlja izvršenje dvostrukog zadatka. Naime, prvi zadatak se ogleda u tome da su u obavezi da žrtvi pruže svu potrebnu pomoć i negu, dok istovrijemeno, imaju zadatak, odnosno obavezu pronalaženja i obezbeđivanja dokaza u vezi sa izvršenjem krivičnog djela silovanja, koji su policiji i organima krivičnog pravosuđa potrebni za razjašnjenje i rješenje datog kriminalnog događaja. S tim u vezi, žrtva silovanja se ne bi trebala prati prije nego što se izvrši njen pregled od strane medicinskog osoblja, kako bi se sačuvali eventualni tragovi na njenom tijelu koji mogu poslužiti kao dokaz o izvršenom zločinu.

Po pruženoj medicinskoj pomoću treba nastaviti razgovor sa žrtvom kako bi se dobile informacije o svakom detalju u vezi izvršenog silovanja. Shodno tome od žrtve treba zahtijevati da se najprije izjasni o sljedećim činjenicama:

- vremenu i mjestu izvršenja silovanja;
- načinu izvršenja, tj. da li je silovanje izvršeno usled primjene sile (fizičke ili psihičke) ili prijetnje, te da li je silovanje izvršeno sa ili bez upotrebe omamljujućih sredstava, kao i o kojoj vrsti polnog odnosa se radilo (klasična obljava, oralni ili analni polni odnos, odnosno uvlačenje nekog predmeta u polni organ);
- da li je i na koji način pružala otpor (pasivni, verbalni, fizički, upotrebom oruđa i oružja ili kombinovani);
- da li se na njenom telu i odeći nalaze tragovi nasilja;
- da li joj je učinilac poznat ili nepoznat;
- da li je imao saučesnike ili je djelovao sam;
- koje su fizičke karakteristike silovatelja (lični opis, opis garderobe koju je nosio za vrijeme izvršenja krivičnog djela);
- da li je neko mogao da vidi ono što se dogodilo na licu mjesta ili da čuje njeno pozivanje u pomoć itd.

Ovdje treba napomenuti da ukoliko se do saznanja za postojanje krivičnog djela došlo putem samostalne operativne djelatnosti ili putem javnog pogovaranja, najprije treba preduzeti mjere i radnje koje imaju za cilj pronalaženje žrtve krivičnog djela, a zatim slijedi pružanje medicinske (ukoliko za njom ima potrebe) i obavljanje razgovora sa žrtvom.

Pri obavljanju razgovora mora se voditi računa o emocionalnom stanju žrtve. Naime, psihološka trauma izazvana silovanjem može biti veoma teška i duga. S

obzirom da različite osobe, na stres reaguju na različite načine, ne može se tačno predvidjeti kako će se osoba koja je silovana osećati, ali se uglavnom kod svih žrtava silovanja u manjem ili većem obimu javljaju odriježene reakcije. Tako se većina žrtava silovanja usled pretrpljenih fizičkih i psihičkih povreda, nalazi u stanju šoka, zbog čega im je potrebno odriježeno vrijeme da se oporave. Takođe, okolnosti pod kojima se silovanje odigralo imaju uticaja na to kako će se žrtve osećati. Tako se, u zavisnosti od okolnosti pod kojima je silovanje izvršeno, kao posljedica kod žrtve, može javiti odriježena doza straha, krivice, stida, bijesa i sl. Ove emocije ne moraju istovremeno da se manifestuju, ali svakako da će u dužem vremenskom periodu imati uticaja na ponašanje žrtve silovanja. Stoga je važno da ovlašćeni službenik policije koji obavlja razgovor sa žrtvom, ima razumijevanja za ono kroz šta je ona prošla prilikom silovanja, i kroz ono što prolazi, te da joj pruži pomoć i podršku, odnosno da ukloni barijere koje se javljaju kao posljedica stida odnosno neprijatnosti zbog onoga što joj se dogodilo. Ovo se ostvaruje strpljivim obavljanjem razgovora, pristojnim i kulturnim držanjem ovlašćenog službenika policije sa ogromnim stepenom razumevanja i uvažavanja emocionalnog stanja u kome se žrtva nalazi. Ako žrtva silovanja shvati da se njeno stanje ozbiljno shvata, onda će otvoreno razgovarati o onome što joj se dogodilo i izneće sve činjenice bez ikakvog osećaja stida i neprijatnosti.

Pored obavljanja razgovora sa žrtvom silovanja, nepohodno je da se bez odlaganja nad njom izvrši sudsko-medicinski pregled, kako bi se tragovi krivičnog djela blagovremeno otkrili i fiksirali, odnosno sačuvali od propadanja. Ako se u datom slučaju zaista radi o krivičnom djelu silovanja koje je izvršeno upotrebom fizičke sile onda će se na tijelu žrtve pronaći tragovi nasilja, u vidu pocijepane odjeće, modrica, ogrebotina, oguljotina, krvnih podliva, tragova ugriza i sl. Takođe, u u vagini, analnom otvoru, u ustima, u blizini predjelu polnog organa, čmara, trbuha, na butinama, na vešu, čarapama i sl., mogu pronaći tragovi biološkog porijekla koji potiču od učinioca. Tragovi biološkog porekla koji potiču od počinioca mogu biti od pljuvačke (u slučaju ujedina, uvek se uzima sterilni bris sa površine ujedine), dijelovi tkiva izvršioca ispod noktiju žrtve (uzimaju se sečenjem noktiju ili, još bolje, brisanjem), te tragovi sperme zbog čega se uzima oralni bris (ukoliko postoje podaci o oralnom kontaktu), vaginalni, perianalni i analni bris. Svi brisevi se uzimaju dvostruko na sterilnu vatu sa štapićem, stim što se u slučaju vaginalnog brisa uzimaju dvije pločice (za morfološko dokazivanje sperme i za enzimsku reakciju na prisistvo sperme) i dva vaginalna brisa, jedan iz trema vagine, a drugi iz forniksa.¹⁶ Perianalni razmaz se uzima sterilnom gazom, a analni sterilnom vatom na štapicu. Svi brisevi se uzimaju sa ciljem DNA indentifikacije počinioca. Brisevi se prije pakovanja obavezno suše i pakuju u papirne kovertе koje nose jasno uočljive oznake. Na osnovu briseva, moguće je nedvosmisleno utvrditi genomsku DNA počinioca, a takođe i strukturu markera Y-hromozoma, koji nesumljivo potiču od jednog ili više izvršilaca.¹⁷ Ovdje treba napomenuti da nedostatak sperme u

¹⁶ Forniks predstavlja džep koji formira ispupčenje vagine sa svake strane grlića materice.

¹⁷ M. Tasić, *Sudska medicina*, Novi Sad, 2007, str. 466.

ženskim genitalijama ili anorektalnom pregledu, ne isključuje djelo silovanja, jer pravni opis dijela zahtijeva samo uvlačenje uda u vaginalni trem (eakulacija nije uslov za izvršenje djela), ali takođe može značiti i da je silovanje izvršeno uz upotrebu kondoma ili da učinilac pati od azospermije, kao i da je silovanje izvršeno uvlačenjem nekog predmeta u vaginu. Ukoliko je silovanje izvršeno na otvorenom prostoru prostoru koji je prekriven travom, odnosno zemljom, na žrtvi se mogu pronaći tragovi biljaka i blata. Prilikom izvršenja krivičnog djela silovanja dolazi do kontakta između tijela i odjeće učinioca i tijela, odnosno odeće žrtve, tako da se na telu, odnosno odjeći žrtve mogu pronaći dlake koje potiču od učinioca, kao i vlakna sa odeće učinioca. Dlake koje potiču od učinioca najčešće se mogu naći na pubičnom predjelu žrtve, i one se dobijaju isčesljavanjem čistim češljom, što znači da u cilju komparacije treba uzeti nekoliko dlaka sa pubičnog predela žrtve, kao i nekoliko dlaka sa korijenom iz predjela glave. Takođe, ako je usled pružanja fizičke odbrane žrtva nanijela učiniocu kakvu povredu koja je izazvala krvarenje, na žrtvi, odnosno na njenom tijelu i odjeći, kao i na mjestu izvršenja mogu se naći tragovi krvi koji potiču od učinioca. Ako je izostao otpor žrtve, npr. usled primjene kompulzivne sile ili omamljujućih sredstava pojedini od napred navedenih tragova mogu izostati. Međutim, ako je učinilac u cilju savladavanja otpora žrtve upotrijebio neko omamljujuće sredstvo, onda se na telu žrtve mogu pronaći tragovi tog sredstva.

Ako je silovanje izvršeno nad ženskim detetecom ili nad nevinom devojkom, onda će se sudsko-medicinskim pregledom ustanoviti rascjep djevičnjaka. Dok se u nekim slučajevima kao posljedica silovanja može javiti i polna zaraza u vidu sveže gonoreje ili sifilisa,¹⁸ kao i trudnoća.

Obavljanje sudsko-medicinskog pregleda je od velikog značaja zbog pronalaženja i fiksiranja tragova koji ukazuju na nasilnu obljubu ili sa njom izjednačen čin, isto tako, ne pronalaženje tragova fizičke sile koji ukazuju na silovanje u slučaju u kome žrtva tvrdi da je prema njoj primenjena fizička sila prilikom silovanja, može predstavljati indiciju da se radi o neistinitoj prijavi krivičnog djela silovanja. Pri otkrivanju povreda na tijelu žrtve i njihovom kvalifikovanju treba biti naročito obazriv, zato što neke povrede mogu biti fingirane, tj. mogu da nastanu kao posljedica samozadovoljenja (onanija) ili prilikom normalnog, odnosno dobrovoljnog polnog odnosa. Shodno tome, treba imati na umu da silovanje ne ostavlja samo fizičke, već i psihičke posljedice na žrtvu, tako da su žrtve napete, imaju osećaj nemira, slabosti, straha, stida, krivice, depresivne su i sl. S tim u vezi, prilikom obavljanja razgovora sa žrtvom, odnosno sudsko-medicinskog pregleda žrtve treba obratiti pažnju na postojanje, odnosno ne postojanje ovih psihičkih stanja.

¹⁸ A. Petrović, *Ibid*, str. 530.

Umjesto zaključka

Razjašnjavanje krivičnog djela silovanja u sklopu kriminalističke procedure odvija se kroz niz postupaka koji obuhvataju žrtvu, scenu događaja i osumnjičenog. Svaka istražna radnja mora se voditi po strogo definisanom protokolu, uz obaveznu indentifikaciju ličnosti, a prikupljeni materijalni dokazi moraju da kroz sam čin otkrivanja, izuzimanja, pakovanja, transporta i analize, obezbede očuvanje principa kontinuiteta dokaza. Naime, materijalni dokazi su ključni za razjašnjenje i dokazivanje ovog vida kriminalnog ispoljavanja, te stoga, njihovo pronalaženje, izuzimanje, pakovanje, označavanje, transportovanje i analitika moraju biti podvrgnuti strogo poštovanoj proceduri. U praksi, dokazi se mogu pronaći na žrtvi, što podrazumeva i njenu odjeću, pa i lične stvari, na izvršiocu i na samom mjestu kriminalnog događaja. Uzevši u obzir različitu prirodu mogućih materijalnih tragova (fizički, hemijski i biološki), otkrivanje i indentifikovanje materijalnih dokaza trebalo bi da bude izvršeno timski, ili od strane dobro obučenog forezničkog tehničara.

Primarno pitanje na koje treba dati odgovor u kriminalističkoj proceduri povodom krivičnog djela silovanja, jeste da li je u konkretnom slučaju izvršno krivično djelo silovanja ili ne. U zavisnosti od odgovora na ovo pitanje, zavisi će i dalji tok kriminalističke procedure povodom konkretnog kriminalnog događaja. Naime, ukoliko odgovor bude potvrđan, operativno-takličku i istražu djelatnost treba usmjeriti na otkrivanje i pronalaženje učinioca, kao i objezbeđenje adekvatnih materijalnih i ličnih dokaza. Ukoliko je žrtva silovanja ukazala na odriješeno lice kao učinioca, pri preduzimanju radnji u sklopu kriminalističke procedure treba utvrditi da li je to lice i zaista učinilac krivičnog djela silovanja ili ne. Shodno tome, treba provjeriti da li, s obzirom na odnos između žrtve i osumnjičenog, možda postoji neki od naprijed navedenih motiva za lažno prijavljivanje krivičnog djela silovanja. Takođe, pri provjeravanju da li se u konkretnom slučaju radi o krivičnom djelu silovanja ili ne, treba utvrditi način izvršenja ovog djela, te o kom obliku ovog krivičnog djela se radi. Naime, treba utvrditi da li se radi o obljubi, ili o činu koji je izjednačen sa obljubom. Zatim, ako je osnovni oblik ovog djela u pitanju, važno je utvrditi o kakvoj sili ili prijetnji se radi, a ako je u pitanju teži oblik, onda treba utvrditi postojanje teške tjelesne povrede, što se konstatuje ljekarskim nalazom i mišljenjem, koliko je izvršilaca bilo i da li je djelo izvršeno na svirep ili ponižavajući način, te ako jeste na koji način je to manifestovano. Takođe, kod težeg oblika krivičnog djela silovanja potrebno je kod silovane ženske osobe utvrditi postojanje trudnoće. Zatim u pogledu postojanja kvalifikatornih okolnosti u vezi sa starošću žrtve, preduzeti mjere i radnje u cilju utvrđivanja da li se radi o maloljetnom licu, odnosno djetetu. Na kraju, ako je kao teža posljedica nastupila smrt žrtve usled silovanja, onda će se obavezno izvršiti obdukcija, u cilju utvrđivanja uzroka smrti i njenog dovođenja u vezu sa izvršenjem krivičnog djela silovanja. Ako se utvrdi da se radi o lakšem obliku krivičnog djela silovanja onda treba utvrditi sadržaj prijetnje, odnosno šta je to učinilac po

iznošenju svog zahtjeva, predočio, odnosno stavio u izgled žrtvi da će za nju ili drugo lice otkriti a što bi škodilo njenoj časti ili ugledu, odnosno kakvim drugim teškim zlom joj je zaprećeno.

U postupku razjašnjenja i rešenja konkretnog krivičnog djela silovanja, potrebno je utvrditi mjesto, vrijeme i način izvršenja kako bi smo znali koje tragove možemo da očekujemo na mjestu izvršenja krivičnog djela, na žrtvi, kao i na učiniocu. Po saznanju za mjesto izvršenja silovanja treba preduzeti mjere koje imaju za cilj objezbeđenje lica mjesta, a zatim pristupiti vršenju uviđaja. Vršenjem uviđaja na licu mjesta krivičnog djela silovanja mogu se obezbijediti tragovi i predmeti koji potiču od žrtve i učinioca. Takođe, mogu se utvrditi odriježene okolnosti koje ukazuju na to da se u konkretnom slučaju radi o izvršenju krivičnog djela silovanja ili da se radi o lažnom prijavljivanju. Moramo napomenuti, da u praksi, u situacijama kada je od momenta silovanja do momenta saznanja za postojanje djela proteklo dosta vremena vršenje uviđaja često izostaje. Mišljenja smo da je ovakva praksa pogrešna, te da bi u slučaju krivičnog djela silovanja, uviđaj trebalo preduzeti bez obzira na protok vremena od momenta izvršenja do momenta saznanja za postojanje krivičnog djela silovanja. Naime, smatramo da uviđaj treba preduzeti čak i po proteku odrijeđenog vremena od momenta izvršenja silovanja do momenta prijavljivanja, odnosno saznanja za postojanje djela. Ovo je zbog toga što uvek postoji mogućnost da će se uz pomoć ove istražne radnje na licu mjesta kriminalnog događaja pronaći odrijeđeni tragovi i predmeti, odnosno konstatovati odrijeđene nelogičnosti ili suprotnosti iz iskaza žrtve, što je veoma važno za kriminalističku diferencijalnu dijagnozu, uzevši u obzir veliki procenat lažnog prijavljivanja ovog vida kriminalnog ispoljavanja. Vršenjem uviđaja na licu mjesta se može utrditi da li su uopšte prilike na tom mjestu pogodne za izvršenje silovanja. Na primjer, ako se u blizini takvog lica mjesta nalaze naseljene kuće ili kakava prometna ulica ili put, ta okolnost ne govori u prilog postojanja krivičnog djela silovanja. Osim toga, mogu se otkriti i druge nelogičnosti, protivurečnosti i šupljine u misaonoj konsturukciji datog događaja.¹⁹ Detaljnim pregledom lica mjesta kriminalnog događaja mogu se na posteljini, raznim ležajevima, foteljama, sedištima automobile, tepihu, podu, tragnjaku i sl. tragovi krivičnog djela silovanja u vidu sperme, krvi, otrgnutih dugmadi, pocijepane odjeće, otkinute i otpale dlake. Takođe, na licu mjesta se mogu pronaći predmeti koji pripadaju učiniocu, poput opuška cigarete, sata, kape, naočara i sl. Osim toga na licu mjesta se mogu uočiti i tragovi borbe. Na primjer, ako je krivično djelo silovanja izvršeno na otvorenom prostoru koji je prekriven zemljom i travom, može se uočiti ugažnost trave, polomljenost niskog rastinja, razna udubljenja u zemlji, tragovi stopala i sl. Takođe, pažnju treba usmjeriti na sastav i konfiguraciju terena, tj. treba konstatovati koji biljni, zemljani i drugi vidljivi tragovi mogu ostati na odeći i telu učinioca, te uzeti uzorke tragova, radi upoređivanja u slučaju pronalaska učinioca.²⁰ Ako je krivično djelo silovanja izvršeno u zatvorenom

¹⁹ *Ibid*, str. 531.

²⁰ M. Bošković, *Kriminalistika metodika*, Policijska akademija, Beograd, 2005, str. 90.

prostoru, npr. u stanu, na način da je žrtva pružila fizički otpor, onda se prilikom vršenja uviđaja na tom mjestu mogu pronaći razbacane stvari, oštećeni ili uništeni predmeti, naročito oni koje je žrtva koristila za pružanje otpora. Ukoliko je silovanje izvršeno u automobilu, na unutrašnjosti karoserije, odnosno enterijeru automobila mogu se pronaći razna oštećenja koja ukazuju na borbu između učinioca i žrtve. Takođe, u samom vozilu mogu se pronaći i tragovi biološkog porijekla, kao i tragovi papilarnih linija (npr. na staklenim i drugim glatkim površinama unutrašnjosti automobila). Ako je silovanje izvršeno uvlačenjem nekog predmeta u vaginu ili analni otvor žrtve onda se pri vršenju uviđaja na licu mjesta mogu pronaći i ti predmeti, sa kojih se kasnije mogu izuzeti biološki tragovi.

Biološke tragove koji su pronađeni i obezbijeđeni prilikom vršenja uviđaja treba poslati na vještačenje kako bi se na osnovu jedinstvene genetske strukture lica od koga potiču ti tragovi (DNK) izvršila njegova identifikacija.

Pored svega navedenog, na licu mjesta kriminalnog događaja, odnosno u njegovoj neposrednoj blizini mogu se pronaći lica koja mogu da pruže neke informacije koje su od značaja za razjašnjenje i rješenje konkretnog slučaja.

Razgovor koji se obavlja sa žrtvom treba da sadrži pitanja i odgovore koje obezbjeđuju sve bitne elemente dinamike kriminalnog događaja, uz svijest ispitivača da pred sobom imaju osobu sa akutnom psihotraumom. Posebnu pažnju treba posvetiti analizi razgovora sa žrtvom, kao i analizi sadržaja zaprimljene krivične prijave, kao bi se u sklopu kriminalističke procedure najprije provjerila osnovanost, odnosno neosnovanost date izjave, odnosno navoda u prijavi, a zatim preduzele mjere i radnje na objezbeđenju materijalnih i ličnih dokaza, kao i na otkrivanju i pronalazanju učinioca.

Ukoliko je pri obavljenom razgovoru žrtva ukazala na odrijeđeno lice kao osumnjičenog, te ako prikupljene informacije govore u prilog sumnje na to lice kao mogućeg učinioca, po načelu hitnosti treba izvršiti sudsko-medicinski pregled tog lica, odnosno osumnjičenog. Ovo je potrebno zbog toga što se na njegovom tijelu, naročito u predjelu polnih organa, na donjim dijelovima njegove odjeće, na rublju, i na obući mogu pronaći tragovi sperme, vaginalne tečnosti, tragovi krvi, tragovi dlaka i sl. Ukoliko se radi o silovanju koje je izvršeno primjenom sile, kod koga je žrtva pružila ozbiljan i jak otpor, npr. grebala ga, čupala za kosu, udarala rukama ili prigodnim predmetima, ugrzala, na telu napadača mogu se naći iste vrste povreda kao i kod žrtve silovanja koje su nastale usled borbe (tragovi ugruza, krvni podlivi, modrice, ogrebotine, oguljotine i sl.). Pored tela osumnjičenog lica, treba pregledati i odjeću za koju se pretpostavlja da je osumnjičeni nosio u momentu izvršenja krivičnog djela silovanja jer se na njoj takođe mogu naći biološki i drugi materijalni tragovi.

Ukoliko nije poznat indentitet učinioca, onda se osnovu prikupljenih informacija putem obavljanja razgovora sa žrtvom, sudsko-medicinskog pregleda žrtve, obavljenog uviđaja, prikupljenih obavještenja sačinjavaju osnovne verzije osumnjičenim licima. Za pravilno sačinjavanje verzija o osumnjičenim licima, odnosno za adekvatno određivanje kruga osumnjičenih lica od naročitog je značaja

modus operandi učinioca. Naime, među silovateljima postoji veliki broj povratnika, te stoga po utvrđivanju modusa operandi treba izvršiti provjeru kroz kriminalističku evidenciju profesionalnih učinilaca ovog vida kriminalnog ispoljavanja prema načinu izvršenja. Naime, praksa je pokazala da profesionalni silovatelji imaju specifičan način rada (*modus operandi*) tako da bi smo na osnovu utvrđenog modusa operandi mogli da suzimo krug osumnjičenih lica, na ona lica koja su od ranije poznata policiji, odnosno koja su već evidentirana zbog izvršenja krivičnog djela silovanja na ovaj način. Sljedeći korak bi se ogledao u otkrivanju ko od takvih lica odgovara opisu učinioca, naravno ako imamo opis. A zatim, ko je od ranije evidentiranih učinilaca na slobodi i živi, boravi ili radi u blizini mjesta izvršenja datog krivičnog djela silovanja. Pri određivanju kruga osumnjičenih lica, iz vida ne treba izostaviti ni psihopate i duševne bolesnike, koji su skloni vršenju ovog krivičnog djela. Prilikom traganja za nepoznatim učiniocem krivičnog djela silovanja žrtvi ovog krivičnog djela se pokazuju slike iz fotoalbuma registrovanih izvršilaca silovanja ili slike osumnjičenih lica. Ako pokazivanje slika ne urodi plodom, tj. ako se učinilac ne nalazi među poznatim, odnosno registrovanim silovateljima ili ga žrtva ne prepozna, poželjno je na osnovu opisa koji je dala žrtva napraviti foto robot. Takođe, ukoliko žrtva nije bila u mogućnosti da opazi izgled učinioca, onda se na osnovu načina izvršenja, odnosno ponašanja učinioca pre, za vrijeme i nakon izvršenja silovanja i drugih okolnosti vrši kriminalističko profilisanje, odnosno sačinjavanja verzija o hipotetičkom profilu nepoznatog izvršioca krivičnog djela. Naime kriminalističko profilisanje izvršioca krivičnog djela predstavlja relativno novi kriminalistički metod koji se primenjuje u otkrivanju i razjašnjavanju odrijeđenih vrsta krivičnih djela.²¹ Kriminalističko profilisanje predstavlja postupak sačinjavanja verzija o hipotetičkom profilu nepoznatog izvršioca krivičnog djela, koji se temelji na prikupljenim saznanjima koja su u vezi sa konkretnim kriminalnim događajem. Cilj kriminalističkog profilisanja je da se u okviru kriminalističke obrade aktuelnog krivičnog djela odredi krug osumnjičenih lica i na taj način usmeri i olakša dalja operativna aktivnost na otkrivanju i pronalaženju stvarnog izvršioca krivičnog djela. Treba imati na umu da primarni cilj profilisanja nije identifikacija izvršioca konkretnog krivičnog djela, već sužavanje kruga mogućih izvršilaca, tj. davanje opšteg opisa o najvjerovatnijem tipu nepoznatog izvršioca, na osnovu zaključaka o ponašanju i ispoljenim karakteristikama ličnosti prilikom izvršenja krivičnog djela. Profilisanje, prema tome, predstavlja jednu vrstu verzije koja se odnosi na nepoznatog izvršioca, tj. osobine ličnosti, motive izvršenja krivičnog djela i druge karakteristike (pol, starost, rasna i etnička pripadnost, zanimanje, mjesto stanovanja itd.). Osnova kriminalističkog profilisanja mogu da budu i druge mjere i radnje, na primjer:

²¹ Pofilisanje ličnosti učinioca se zasniva na saznanjima biheviorističkih i kriminalističkih nauka, dok se začeci praktične primene ove metode vezuju za 1950. godinu i posebno odeljenje FBI-ja, Behavioral Science Unit, tj. današnju jedinicu za podršku istragama (Investigative Support Unit), koja čini deo nacionalnog centra za analizu krivičnih djela nasilja (National Center for the Analysis of Violent Crime - NCAVC).

prikupljanje obaveštenja i slične radnje čiji sadržaj posredno ili neposredno ukazuje na karakteristike lica. Naime, na osnovu tragova i predmeta koji su pronađeni na licu mjesta, načina postupanja sa žrtvom i drugih prikupljenih dokaznih informacija, najprije se vrši misaona rekonstrukcija događaja kako bi se obuhvatile sve moguće verzije kriminalnog događaja, a zatim se pristupa kriminalističkom profilisanju ličnosti izvršioca konkretnog krivičnog djela, u ovom slučaju silovanja. Kao što je već navedeno, krajnji cilj profilisanja jeste davanje opšteg opisa o najvjerojatnijem tipu, tj. profilu ličnosti nepoznatog silovatelja. Iz tog razloga profilisanje zahtijeva multidisciplinarni pristup, tj. upotrebu stručnjaka (profajlera) koji posjeduju znanja ne samo iz oblasti kriminalistike, već i drugih nauka kao što su: kriminologija, foreznička psihologija, sudska medicina, psihijatrija i sl.

Postavljene verzije o učiniocima krivičnih djela treba provjeravati. Provjeravanje kriminalističkih verzija, kao što je to već istaknuto u dijelu knjige koji se bavi verzijama, vrši se putem davanja odgovora na zlatna pitanja kriminalistike. Da bi se došlo do odgovora na postavljena pitanja potrebno je napraviti plan rada, odnosno odrediti koje operativno-taktičke i istražne mere i radnje će se preduzeti u datom slučaju i kojim redosledom. Verzije se provjeravaju metodom eliminacije, tj. odbacuju se one verzije koje su na osnovu novoprikupljenih informacija neodržive, dok se one verzije koje opstaju, na bazi novoprikupljenih informacija, dopunjuju i proširuju, a onda opet eliminišu one koje su prema prikupljenim informacijama neodržive. Ovo se vrši sve dok se ne suzi krug osumnjičenih na odriješeno lice kao najvjerojatnijeg učinioca, odnosno dok se ne dođe do jedne jedine moguće verzije izvršenja datog krivičnog djela silovanja. Po otkrivanju nepoznatog učinioca (osumnjičenog), vrši se njegovo predovačanje. Prilikom preduzimanje ove radnje treba biti veoma oprezan i do kraja poštovati zakonska i kriminalistička pravila.²² Nakon toga, osumnjičenog treba podvrgnuti sudsko-medicinskom pregledu, kao i u slučaju kada je identitet osumnjičenog bio poznat žrtvi.

Nakon sudsko-medicinskog pregleda treba obaviti detaljan razgovor sa osumnjičenim, o svim činjenicama koje su od značaja za razjašnjenje i riješenje konkretnog slučaja silovanja. Prije nego što se obavi razgovor sa osumnjičenim, u praksi se pokazalo korisnim njegovo poligrafsko testiranje. Poligrafsko testiranje osumnjičenog je korisno radi pronalaženja dokaza i brzog eliminisanja nevinih osoba.²³ U razgovoru sa osumnjičenim treba nastojati da se osumnjičeni izjasni o svim detaljima u vezi sa kriminalnim događajem: o mjestu i vremenu izvršenja krivičnog djela, o načinu na koji je primenjena sila ili prijetnja, o načinu izvršenja silovanja, tj. da li se radi o obljudi ili činu koji je sa njom izjednačen. Takođe, osumnjičenog treba pitati da li je krivično djelo izvršio sam ili je imao saučesnike, te kakva je bila uloga svakog od saučesnika i sl. Ukoliko se prilikom obavljanja razgovora sa osumnjičenim utvrdi da je bilo više saučesnika, tj. da se radi o silovanju od strane više lica, pored uloge svakog lica u izvršenju datog krivičnog

²² B. Simonović, *Ibid*, str. 577.

²³ *Ibid*, str. 576.

djela potrebno je utvrditi i redosled lica u realizovanju obljube ili čina izjednačenog sa njom. Ovo se vrši kako bi se otkrio organizator, odnosno inicijator silovanja (po pravilu organizator, odnosno inicijator grupnog silovanja, tzv. „redaljke“ je prvi u redosledu lica koja su izvršila obljubu ili sa njom izjednačen čin nad žrtvom). Takođe, poželjno je izvršiti pretres stana osumnjičenog. Pretres stana osumnjičenog se u slučaju krivičnog djela silovanja preduzima radi pronalaženja odjeće i obuće koju je učinilac nosio za vrijeme izvršenja krivičnog djela silovanja, kao i radi pronalaska omamljujućih sredstava koja je učinilac koristio za savladavanje otpora žrtve, kao i radi pronalaženja oružja koje je učinilac koristio kako bi prinudio žrtvu na obljubu ili sa njom izjednačen čin, kao i radi pronalaženja predmeta koji je učinilac uvlačio u polni organ žrtve (ako je silovanje izvršeno na ovaj način).

Odjeću i obuću za koju se pretpostavlja da je učinilac nosio za vrijeme izvršenja krivičnog djela, pronađena omamljujuća sredstva, kao i predmeta za koje se sumnja da su korišćeni za izvršenje silovanja (npr. flaša, veštački penis, motka) treba poslati na vještačenje.

Literatura

- Bošković, M., *Kriminalistika metodika*, Policijska akademija, Beograd, 2005.
- Ivanović, B. A., Ivanović, R. A., *Kriminalističke procedure*, Policijska akademija, Danilovgrad, 2013.
- Jović, M., *Krivično pravo – opšti deo*, Univerzitet u Novom Pazaru, Novi Pazar, 2011.
- Jović, M., *Krivično pravo – posebni deo – skripta I*, Univerzitet u Novom Pazaru, Novi Pazar, 2011.
- Krivični zakonik Republike Crne Gore, "Službeni list RCG", br. 70/2003, 13/2004, 47/2006 i "Službenom listu CG", br. 40/2008, 25/2010, 32/2011, 40/2013 i 56/2013.
- Petrović, A., *Kriminalistička metodika*, Viša škola unutrašnjih poslova, Beograd, 1981.
- Simonović, B., *Kriminalistika*, Pravni fakultet, Kragujevac, 2004.
- Simonović, D., *Krivična dela u srpskoj legislativi*, Službeni glasnik, Beograd, 2010.
- Tasić, M., *Sudska medicina*, Novi Sad, 2007.

THE CRIME OF RAPE IN THE CRIMINAL LEGISLATION OF MONTENEGRO

Aleksandar R. Ivanovic

Aleksandar B. Ivanovic

Abstract:

This paper deals with the crime of rape with criminal justice and criminalistics aspect. In the first part of the paper the authors discuss and analyze the crime of rape in accordance with the legal regulatory criminal legislation of the Republic of Montenegro. In the second part of the paper the authors point to the basic form of modus operandi of the perpetrators of this crime. In the final part of the paper the authors give attention to methodology of detecting and proving the crime of rape.

Keywords: rape, coercion, sexual intercourse, detection, evidence.